

УДК 930.2:[323.28:355.425.4(477.83-22)"194/195"]
(093.2)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2021.04.962>

ДЕЩИЦЯ ПРО РЕПРЕСОВАНИХ І ПОЛІТВ'ЯЗНІВ ІЗ ВОЛОСЯНКИ

Василь СОКІЛ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3164-1217>
доктор філологічних наук, професор, завідувач відділу,
член-кореспондент НАН України,
Інститут народознавства НАН України,
відділ фольклористики,
проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: vasylsokil@gmail.com

Серед історичних подій середини ХХ ст. у Західній Україні важливе місце посіла національно-визвольна боротьба проти радянської окупації, яка відзначалася своїми звиягми, часто-густо масовими репресіями проти учасників та місцевого населення у вигляді катувань, ув'язнення чи заслання за військову чи політичну діяльність незгідних з тоталітарним ладом. Основу статті склали розвідки біографічного плану про окремі особи з села Волосянки Сколівського району Львівської області. В центрі уваги — історичні відомості про них, розповіді самих учасників подій чи переповідання рідних. У такий спосіб відображено розмаїття думок та оцінок. Вони становлять предмет дослідження.

Мета статті — висвітлити біографічні відомості учасників національно-визвольних змагань 1940—1950-х рр., особливо їхній спротив окупаційній владі та мужньо перенесені поневіряння у застінках НКВС, засланнях, тюрмах.

Джерельною базою для написання пропонованої публікації стали статті енциклопедичного характеру, відомості про народження тієї чи іншої особи, її родовід, почерпнуті з метричних книг, що знаходяться в парохіальному архіві села. Істотну частку займають наративи, які розкривають тему національно-визвольної боротьби.

Методологія дослідження базується на аналізі відповідних історичних, біографічних відомостей, архівних даних, думках і поглядах рідних, польових спостереженнях автора.

Ключові слова: національно-визвольна боротьба, УПА, репресії, заслання, політв'язні.

Vasyl SOKIL

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3164-1217>

Doctor of Philology, Professor, Head of Department
The Ethnology Institute of the National Academy of
Sciences of Ukraine,

Department of Folklore,

15, Svobody Avenue, 79000, Lviv, Ukraine,

e-mail: vasylsokil@gmail.com

A FEW WORDS ABOUT REPRESSED AND POLITICAL PRISONERS FROM VOLOSIANKA

Among the historical events of the mid-twentieth century in Western Ukraine, the national liberation struggle against the Soviet occupation played an important role, as marked by its victories, often mass repressions against those involved and the local population in the form of torture, imprisonment or exile for military or political activities inconsistent with the totalitarian system. The article is based on a biographical survey of individuals from Volosianka Skole district of Lviv region. The focus is made on historical information about them, the stories of the participants themselves or the stories of their relatives. Thus, the diversity of opinions and assessments is reflected. They are the subject of research.

An active educator, an Ostarbeiter and later a political prisoner in Norilsk is mentioned in the investigation concerning A. Hrytsiv. The research studies are made about participant of the national liberation struggle, a multiple prisoner of the Vorkuta, Mordovian, and Permian camps M. Lutsyk, while secret fighter V. Markovych was exiled to Siberia. The fate of the girl-detainee Ye. Yurkiv and the way to Vorkuta is impressive. The Tukhlian family was separated due to «a mistake in the surname — the wife received real six years of exile in the Far East. The mother and daughter of the Furivs were taken out under someone else's name; the latter married Ya. Hrytsiv, the people's «enemy».

The article is aimed at shedding light on the biographical information of the stakeholders in the national liberation struggles of the 1940s and 1950s, especially their opposition to the occupying power and the valiant persecution in the NKVD, exiles, and prisons.

The source basis for writing the proposed publication includes encyclopedic articles, information about the birth of a person, pedigree, drawn from the metric books in the parish archives of the village. A significant share is taken by narratives that reveal the theme of the national liberation struggle.

The research methodology is based on the analysis of relevant historical, biographical information, archival data, opinions and views of relatives, field observations of the author.

Keywords: national liberation struggle, UPA, repressions, exiles, political prisoners.

Вступ. В історії Західної України негативний слід залишила радянська окупаційна система, яка встановлювалася в 1940—1950-х роках. Українська Повстанська Армія, чимало її симпатиків, велика кількість місцевих співучасників чинили цьому відчайдушний опір. Вони вели безпосередню військову боротьбу, інформаційну та пропагандистську діяльність, допомагали різними засобами і способами у національно-визвольних змаганнях. Це були свідомі українці, основне кредо яких — здобути вільну українську державу. Встановлений тоталітарний режим учиняв супроти них заходи державного примусу, вдаючись до різноманітних покарань, тримання під вартою, заслання, ув'язнення. Всіх тих поневірянь зазнало багато особистостей, цілі родини. Вони мужньо перенесли муки й страждання з Україною в серці. Такими виявилися і описані у нашому дослідженні герої з Волосянки, які торували шлях до незалежності України.

Отож *мета* статті — висвітлити біографічні відомості учасників національно-визвольних змагань 1940—1950-х рр., особливо їхній спротив окупаційній владі та мужньо перенесені поневіряння у застінках НКВС, засланнях, тюрмах. *Методологія дослідження* базується на аналізі відповідних історичних, біографічних відомостей, архівних даних, думках і поглядах рідних, польових спостереженнях автора.

Основна частина. 1. Майстер і патріот Андрій Гриців

Андрій Гриців (іл. 1) та Василь Губаль — «два найбільші українці у селі». Така була оцінка односельців цим товаришам ще з молодих літ. Тепер коротка біографічна довідка Андрія Гриціва, сина Петра. Народився 29 грудня 1904 року у Волосянці. Одружився з Анною, дочкою Луки Рошковича, 16 лютого 1928 року. У них народилися діти: Михайло — 11 лютого 1930 року, Марія — 29 січня 1933 року, Анастасія і Параскевія (близнята) — 7 травня 1938 року та Андрій — 15 грудня 1943 року [1, арк. 221].

А. Гриців був активним просвітянином. Протоколи засідань, які мені вдалося виявити в Центральному державному історичному архіві у Львові, засвідчують, що у звіті («звідомленні») місцевої «Просвіти» від 31 грудня 1934 року він зазначений першим заступником голови Дмитра Веприва [2, арк. 22], а 26 січня 1936 року фігурує вже як «господар», тоб-

Іл. 1. Андрій Гриців

то повновладний розпорядник [3, арк. 34]. Отже, це була на той час доволі ерудована людина з чіткою національною позицією. Ще за польської влади такі переконання та дії не подобалися пануючому режиму. Наприкінці 1930-х років його зловили польські «кору» (поліцейські) і побили. Потім він тимчасово перебував у Львові в брата Михайла. У той час А. Гриців потрапив до Німеччини на примусові роботи (був ковалем в одного бауера). Із завершенням Другої світової війни його забрали до радянської армії. Повернувшись додому, трохи працював головою сільради. 1950 року А. Гриціва засудили за національно-патріотичну позицію, перебування в Німеччині на десять років заслання до Норильська в Російську Федерацію. Це одне з найпівнічніших міст світу. Працював ув'язнений на різних будівельних роботах. Після смерті Сталіна 1953 року був амністований та повернувся в село. З того часу займався улюбленою справою: будував хати, ремонтував місцеву церкву.

У парохіальному архіві зберігається документ, датований 14 червня 1959 року, згідно з яким А. Гриців проводив ремонт у церкві села Волосянка і йому було виплачено 4300 карбованців, а з цієї суми він повинен заплатити податок у райфінвідділ [4, арк. 1]. Його як майстра запрошували і на подальші ремонти церкви. Так, у 1976 році А. Гриців закупив сталь оцінкувану на суму 920 карбованців [5, арк. 2],

Іл. 2. Михайло Луцик (зліва) та Василь Маркович

якою він перекривав дах. А в 1981 році майстер робив укріплення бань і стін, замінив стовпи та зробив малювання, за що йому виплатили з церковної каси 800 карбованців [6, арк. 3].

До кінця життя (помер 11 квітня 1990 року) А. Гриців цікавився суспільно-політичним та церковно-релігійним життям. Якраз на тому поприщі він залишив помітний вклад для села.

2. Учасник національно-визвольних змагань Михайло Луцик: доля політв'язня

Михайло Луцик — один з тих героїв, чиє життя і діяльність пов'язані з національно-визвольною боротьбою впродовж тривалого часу. Він народився 31 грудня 1921 року у Волосянці і був першою дитиною в сім'ї. Згідно з метричними записами, батько Петро народився 9 червня 1895 року, а мати Анастасія з Губалів 26 жовтня 1899 року. Шлюб узяли 3 серпня 1919 року. Крім нього, було ще троє дітей, двоє з них померли малими, живою залишилась сестра Марія, яка народилася 8 жовтня 1931 року [1, арк. 65]. Ще замолоду Михайло відзначався активною проукраїнською позицією. Як тільки почалися події на Закарпатській Україні в 1938—1939 роках, він негайно перебрався туди і взяв безпосередню участь у боях з угорцями. З осені 1939 року М. Луцик виконував обов'язки повітового провідника ОУН на Сколівщині, а з 1941 року — районний провідник Юнацтва ОУН. Тоді він проводив велику просвітницьку та організаційну роботу, поширюючи національно-патріотичні ідеї. Звичайно, ра-

дянські каральні органи стежили за ним і 28 травня 1944 року його схопили та заарештували. 29 грудня того ж року засудили на 15 років таборів суворого режиму та 5 років заслання. Згідно з вироком, М. Луцик опинився у Воркуті Російської Федерації. Він відзначився як учасник підготовки у воркутинських заворушеннях. Відомо, що там 19 липня — 1 серпня 1953 року відбулося повстання. Приводом стало опублікування Указу Верховної Ради СРСР про амністію, дія якої не поширювалася на цих в'язнів. Розпочалася підготовка масових акцій протесту. Страйкарі відмовлялися виходити на роботу. Повстання було придушене. Згодом він був звільнений та реабілітований 1956 року. 19 листопада 1959 року М. Луцик заарештований удруге. Покарання виявилось ще жорстокішим та тривалішим, оскільки його засудили до 15 років позбавлення волі. Покарання проходив у Владимирській в'язниці, мордовських і пермських таборах Російської Федерації. Лише 1972 року М. Луцика звільнили. У знак протесту проти тоталітарного режиму він відмовився від радянського громадянства і вимагав відпустити його в Австрію. Цього не сталося, проте М. Луцика 1973 року звинуватили у бродяжництві та засудили до двох років таборів. 1974 року його спрямували до психіатричної лікарні, а 1978 року діагноз було знято та звільнено від примусового лікування. Далі М. Луцик співпрацював з Українською Гельсінською групою [7, с. 147]. Після здобуття Україною незалежності в 1990-х роках активно включився в політичне життя. Своім обов'язком уважав популяризувати ідеї ОУН-УПА. Він у себе на квартирі в Скольому створив музей національно-визвольної боротьби на Сколівщині (іл. 2). Після його смерті (14 листопада 2006 року) музей перестав діяти, а більшість експонатів потрапили на зберігання до Василя Семена. Мені довелося побувати на квартирі останнього та бачити стоси репродукцій світлин героїв. Шкода, що вони так марнуються.

3. Василь Маркович — вояк УПА та референт-пропагандист

Одним з учасників національно-визвольного руху був Василь Маркович, син Онисима. Він народився 2 квітня 1930 року у Волосянці, помер 27 січня 2004 року в Запоріжжі. Походив із багатодітної сім'ї. Його батько Онисим народився 27 лютого 1895 року у Волосянці, мати Калина з Хащовани

(з роду Федина) народилася 22 червня 1906 р. Наречені взяли шлюб у Волосянці 8 лютого 1923 року. Василь, котрий був четвертою дитиною в сім'ї, мав ще братів і сестер: Микола, 1923 року народження; Марія, 1926 року народження; Федір, 1928 року народження; Лука, 1933 року народження; Петро, 1935 року народження та Анастасія, 1938 року народження [1, арк. 67 звор.].

Василь перебував у Юнацтві ОУН з 1942 року, з 1944 року навчався на курсах старшинської школи ОУН «Олені». Це дало йому підстави стати референтом пропаганди у тодішньому Славському районі Дрогобицької області. З 1947 року В. Маркович став у ряди УПА. За активну пропагандистську та бойову діяльність його було заарештовано у жовтні 1952 року, але нерозконспірований як провідник ОУН. Від 1953 року мешкав у Запоріжжі, працював на виробництві. Згодом йому вдалося закінчити Запорізький вечірній факультет Дніпропетровського інженерно-будівельного інституту (1965), міжгалузевий факультет Народного університету (Запоріжжя, 1972). З 1989 року він член президії Запорізької міської організації товариства «Просвіта». Тоді ж разом із дружиною ініціював створення церковної громади та побудови церкви св. Миколая УАПЦ у Запоріжжі. З 1992 року В. Маркович став співзасновником і секретарем, згодом і референтом-заступником голови Запорізької кошової управи братства ОУН-УПА [8, с. 245].

Військово-політична діяльність В. Марковича пов'язана здебільшого з Бойківщиною, зокрема Волосянкою. Воїн-підпільник отримав псевдо «Квітка». Отримав неспроста, бо ж відзначався гарною вродою. В. Пащенко у дописі до журналу «Дзвін» так охарактеризував його: «Завжди вирізнявся помітною зовнішністю, притягував зацікавлені допитливі погляди своїми ясними синіми очима. Навіть у сивих літах він був не тільки ставним і стримано поважним, а ще й винятково гарним собою, із тим же глибокодумним синьо-цикорієвим цвітом розумних спокійних очей» [9, с. 177].

Як один із наймолодших керівників районного проводу УПА В. Маркович мав ще одне псевдо — «Ромко». А найперше його псевдо — ще з часів підліткового вишколу в ОУН було «Олег». Під ними він діяв, боровся, допомагав побратимам у національно-визвольній війні.

Іл. 3. Агафія Тухлян із сином Миколою. 1957

В. Маркович мав доброго товариша з Хащовані Івана Федину, у котрого була хвора нога і ходити по горах йому було важко. Він пишався своїм другом Василем і допомагав йому інформаційно. Підпільник успішно зіграв роль «співчувальника» червоним, був на виду у місцевої влади та уникав у такий спосіб від переслідувань. На допиті він визнав своє псевдо «Квітка», та не оминула його висилка до родини в Сибір. Про те, що він був один з районних очільників УПА «Ромко» так і залишилось таємницею для Організації Українських націоналістів [9, с. 174—178].

4. Сибірське «розлучення» моїх батьків Федора та Агафії Тухлянів: спомин сина

Цю розповідь я подаю дослівно із вуст сина Миколи: «Мій батько, Тухлян Федір, син Миколи, народився 30 листопада 1923 року у селі Волосянці. У нього були брат Микола та сестра Калина. Брат і сестра померли в молодому віці. У дев'ять років тато залишився круглим сиротою. Після смерті його батьків тата забрав до себе жити стрийко Микола, у якого не було дітей. Дитинство було дуже важке. А тут війна... У 1942 році батька забрали в Німеччину. Там він працював на військовому заводі по 12—14 годин на добу (м. Вінер-Нойштадт, Австрія).

У 1946 році батько втік з Австрії і пішки добрався в Україну, у рідне село, звідки ж його забрали на Донбас, де працював у шахті. В 1947 році повернувся у Волосянку та одружився з Агафією Луцик (іл. 3), дочкою Михайла (Кузівська) із Ялинкуватого, 1925 року народження. В 1948 році у них народилася дівчинка Анастасія, котра померла в листопаді, коли їй було шість місяців.

Іл. 4. Єфросинія Юрків (другий ряд, друга зліва). Воркута, 1954

У травні 1949 року, батько був на полі, а мама знаходилася вдома. Приїхав фірама з Ялинкуватого старший оперуповноважений Бойко, де вже на фірах сидів брат мами Михайло Луцик із сім'єю та сестра Анастасія. Бойко зі своїми вояками залив водою в печі вогонь, скрутив мамі руки і всіх забрали до Славська, а пізніше до Дрогобича.

Тим часом дали знати батькові, що маму забрали на Сибір. Тато зібрався і поїхав у Славсько, але їх уже там не застав. Пізніше він з бабусею поїхали до Дрогобича, але з ними ніхто не розмовляв, казали, що то «вороги» і їм місце на Далекому Сході. Навіть не хотіли взяти передачу, яку їм привезли, все викинули...

Батько намагався вхопитися за вагон, щоб поїхати з ними, але його відштовхували ногами, не брали, бо в них був тільки церковний шлюб, мамине прізвище — Луцик, то ж забрали всіх Луциків. Мама дуже часто пригадувала, як їх привезли у Стрийську тюрму, всіх роздягнули догола і вели по місту у «баню». Сльози із очей лилися, їм здавалося, що увесь світ від них відмовився.

Три місяці їх у товарному поїзді везли до Хабаровська. Мама розказувала, що всіх повантажили в товарний поїзд (чоловіки, жінки, грудні діти), сім'ї священників, учителів, багато сімей із Західної України. Тоді була дуже сильна спека. В цих вагонах навіть народжувалися діти, деякі старші люди помирали, хворіли.

Потім їх повезли далі — на Джонку, то Нанайський район у Росії, де їх чекало дуже важке життя: голод, холод, кругом ліси, тайга. Зразу працювали в тайзі на трелюванні лісу. З відходів збудували тимчасові намети. Мама пригадувала, як збудували таку хатинку, що було видно неба. Морози такі люті, що пальці пообморожували, з пальців випадали кіс-

точки. Пізніше ще дерев'яними відходами оббивали хатину, а всередину давали тирсу — утепляли. Не було що їсти, брали маленьких дітей на руки і ходили просити кусок хліба.

Наші люди працьовиті, почали на Далекому Сході заводити господарство, будувати нові хатинки.

На засланні мамина сестра Анастасія вийшла заміж за уродженця з Волосянки — Дмитра Любаса (Бабайків), який також був вивезений на Далекий Схід. Там народилося четверо дітей, вони повернулися на Україну у 1964 році, ніде їх не хотіли прописувати, вимушені були виїхати в Кримську область, бо вважали їх «ворогами народу».

З 1949 року по 1955 рік мама відбувала заслання на Далекому Сході, тато часто давав виклики, звернення у Москву, щоб маму відпустили, але все було марно. Після смерті Сталіна мама повернулася в рідне село. Додому добиралася сама, було дуже важко, але все любила казати, що «язик до Києва доведе». І знову стали жити разом, прожили в шлюбі 63 роки в злагоді та любові, виховали двох дітей, трьох онуків, одну правнучку.

Батько в церкві прислуговував паламарем 32 роки, читав псалтир, помер у 2005 році у віці 83 роки, а мама у 84 роки [10, арк. 5—9].

5. Тернистий шлях Єфросинії Юрків (Муштук) до Воркути: спогади

З цією жінкою мені довелося неодноразово зустрічатися під час магнітофонних записів, коли фіксував спогади про моїх родичів. Мене вразила її міцна пам'ять, ба більше, тоді й відкрилася непроста доля самої інформантки.

Народилася Єфросинія Юрків (іл. 4), дочка Павла (згодом у заміжжі Муштук), 30 серпня 1929 року у Волосянці. Це була допитлива дівчинка, навчалася у місцевій школі у вчителя-патріота Дмитра Романця. Брала активну участь у різних патріотичних заходах, а коли подорослішала — симпатизувала національному рухові ОУН-УПА. Згодом Є. Юрків контактувала з повстанцями, в чому її запідозрили радянські каральні органи та схопили. Вона зазнала знущань, катувань і втратила найбільшу людську цінність — свободу. Далі подаю розповідь, яку я записав від самої Є. Юрків:

«То было в травни п'ятдесятого року. Я спала вдома, коло мамы. Вночи чую — стуканют до хаты: то мене кличут на допит. Забрали, ведут Млаками...

А оперуповноважений Бойко вже чекав у резиденції, бо відтам священника вигнали. Заходжу... Бойко як вхопив мене за коси, за голову:

— Ты виділа, як до Анни Любасівської ішли бандери?

— Я не знаю, я не виділа.

Та так мене той Бойко бив, що руку переламав у двох місцях. І далі заперли в резиденції, в пивниці. Я сіла на поріг, мацаю, а рука моя така спухла.

На другий день відпустили домів. Я прийшла зби-та, сина, як онуча, а голова, як бальок.

Через пару днів забрали мене до Славська. Там я просиділа під арештом дванадцять днів. Мені не давали навіть води напиться, не то що їсти. То була така темна пивниця. Потім перевели до другої камери, де вже була дівчина з Тухлі. Там сиділа і Анна Любасівська.

Десь до тижня часу мене забрали в Дрогобич, де я просиділа під слідством вісім місяців. Заперли ня у тюрму, завели через браму та помістили в бокс. У тому боксі була така дощечка узонька. Я сідаю на бетон, на цемент, а руку кладу на тоту дощечку, бо мня дуже боліла. Потім перевели мене в камеру, аж тогды дали їсти. І ту підходить до мене із Головецька Анна Карпінська та й відразу:

— А ты відки?

— З Волосянки.

— Ой, ходи та бдеш коло мене їсти. Потім мене вызвали першый раз на слідство. Пытаеся слідчий:

— А що тобі з руков?

— Бойко ми зломив, — відповідаю.

А він ся дивит та й:

— Ты, заразо бандерівська, то тобі брат руку зломив.

Таке на мене збрехали. Аж ту вдосвіта приходит прокурор та й каже:

— Кілько-м уже других пересудив, а ты ся нич не зізнаєш. Признайся та меншый строк дадут.

Від того дня я была сімнадцять разів на допиті. А раз мене там еден бив ключом по голові, а моя голова — та до стіны. Потім так опухла, аж ся світила. Але-м ся не признала.

І я там пробыла вісім місяців під слідством. Потому щи на три місяці відвезли мене «чорным вороном» у Самбір. Там мені й зачитали вирок — де-сять років... А один каже:

Іл. 5. Ярема Гриців (другий справа) у Сибіру

— Тебя не нада было садить, а расстрелять.

Прочитав мені: десять років «исправительных лагерей».

Но й повезли мене на Воркуту. Там я відбыла шість років. Тогды ж выкликают мене на суд. Заходжу туда, а там стойит такой стів довгий, за ним сидят прокуроры, і перед каждым лежит формуляр. Каждый має свою справу. Та й один підходить до мене з моим формуляром і пытаеся:

— За що ты сиділа? За що тебе судили?

Я кажу, що не знаю. Сиджу вже шість років і не знаю за що.

Постояв він коло мене і каже:

— Можеш іти.

Потім знов виходит і каже:

— Вы освобождены.

То было в п'ятдесят шостому році. Приїхала-м у Волосянку. А я гола й боса. Потім я была на всяких роботах, а найдовше носила-м пошту в селі. Отаке моє життя» [11, арк. 12—15].

6. «Тато хотів написати про ті події книжку»: спогади дочки про батька Ярему та маму Анну Грицівих

Гриців Ярема (іл. 5), син Марка, народився 6 липня 1931 року у Волосянці. Брат Яреми — Семен Гриців, 1925 року народження. У 1943 році німці арештували Семена, який потрапив у полон і перебував у таборі в селі Коростів, недалеко від Святослава. Ярема носив йому передачі та їжу, але через декілька місяців цей табір розбили хлопці з Верхньої Рожанки на чолі із Дмитром Суслинцем. Семен потрапив до угруповання бандерівців у Верхній Рожанці. Перед ним був вибір: вступати до російської армії і йти на фронт чи переходити з хлопцями в ліс. Він

Іл. 6. Анна Фурів (Гриців) у Сибіру біля бараків

Іл. 7. Ганна Фурів (мати у Сибіру біля бараків)

вибрав армію «бандерівців». У Верхній Рожанці був вишкіл, де навчали хлопців. Ярема став посильним між Волосянкою і Рожанкою: допомагав упівцям, ді-

знався, де знаходяться російські війська. Коли зародився бандерівський рух у Волосянці, Ярема став розвідником. Дочка Марія згадує:

«Восени НКВС зробила засаду у селі Ялинкувате. В цій засаді було вбито трьох бандерівців, Семенові вдалося втекти, але його поранили в ноги і руки. Ярема сповістив про поранення Ріжніва Петра (вуйка). Вночі вуйко забрав його з лісу і заховав у себе вдома у пивниці, під підлогою. Там він пробув цілу зиму. Тато за весь час перебування носив йому їсти. Все, що робили енкавєєсники в селі, він сповіщав хлопцям у лісі.

Весною 1949 року москалі спіймали й арештували мого тата Ярему. Спочатку тримали його під вартою в Цуця в stodолі, а зранку під їхала машина і сім'ю Цуця, а з ними й тата повезли в сільську раду. А там вже було дуже багато волосянського народу, зібраного разом зі своїми речами. Що могли в руки взяти, то те й повезли. Батько зрозумів, що родину везуть на висилку в Сибір через те, що його брат був «бандерівець», а він зв'язковим.

Людей з Волосянки і Ялинкуватого привезли до Стрия. Там їх тримали в таборі, поки не звезли всіх людей із Франківщини та інших сіл Львівщини. Потім повантажили у товарні поїзди і повезли до Сибіру. Поїздка тривала місяць. Їхали люди без їжі і води. У сонячну погоду давали їсти солену рибу, а пити не давали. Багато людей дорогою помирало, найбільше дітей. Мертвих викидали з поїзда. Декому пощастило поховати своїх родичів на зупинці.

Так само була виселена до Сибіру моя мама — Фурів Анна (іл. 6), дочка Луки, та бабуся Фурів Ганна, дочка Василя (іл. 7). Але з їхньої родини нікого не було в «бандерівцях». Дід помер, а мама моя була однією дитиною в сім'ї. Вони числилися в списках на висилку під чужим прізвищем — С. Зинич, для кількості.

У липні 1949 року приїхав поїзд до міста Хабаровська. Людей почали перевантажувати на великі баржі і річкою Амур повезли в невідомому напрямку. Пливли вони ще дві доби — 200 кілометрів від Хабаровська, вниз по течії річки Амур. Вивантажили людей у тайзі. Дали їм знаряддя праці для будівництва і сказали до зими збудувати собі житло. А зима починається у вересні. «Тут ви поселяєтесь назавжди», — сказав один із комендантів. «Люди, нічого вічного немає», — сказав інший комендант.

Кожна сім'я почала робити житло в землі. Тато мій Ярема і його мати (моя бабуся) Гриців Марія Федорівна зробили помешкання-землянку разом із своїм вуйком (брат мами) Грицівим Данилом Федоровичем. А в нього була жінка і дочка маленька.

Моя мама, Фурів Анна, з бабусяю збудували житло із сиротами з Ялинкуватого (Тереля Анастасія, Агафія, Марія), бо їхні батьки в дорозі помирали і були викинуті з поїзда. Дівчатам було 10, 15 і 17 років. Баба їх забрала до себе в землянку і жили разом. Перша зима була для них дуже страшна. Наші люди ходили жебракувати в сусідні села, а там жило місцеве населення нанайців і перші виселені росіяни 1919 року. В них вже було господарство і чим могли, допомагали нашим людям. Вони були дуже перестрашені, бо боялися «бандерівців», «убивць». Так їм сповістила влада.

Звесни люди почали будувати дерев'яні будинки. По дві, три сім'ї жили в одному будинку. В 1952 році мої батьки одружилися і збудували більшу хатину в селі Джонці. Люди працювали у ліспромгоспі.

Тато закінчив курси трактористів і працював у лісі. За добру працю його було відправлено на навчання до лісотехнічного технікуму. Одинадцять років працював головним механіком у ліспромгоспі, а мама прибиральницею в школі.

У 1962 році батьки переїхали в Україну. У рідне село не можна було їм повертатися, бо тато був «бандерівець», а маму Верховний Суд оправдав через те, що вона була виселена незаконно. Мамі можна було повертатися, а татові — ні. Вони поїхали в Миколаївську область у місто Очаків. Прожили там рік і далі повернулися у Волосянку, бо дуже хотіли побачити свій край.

Тато хотів написати про ті події книжку. Коли я читала йому книжку Івана Багряного «Тигролови» (тато не міг сам читати, бо вже був дуже хворий), він заплакав і сказав: «Дитинко, то все, що в книжці написано, про мене і тих людей, що були разом зі мною». Відійшов у вічність 22 липня 2010 року [12, арк. 18—23].

Висновки. Радянська тоталітарна системи застосовувала до борців за волю України найжорстокіші методи придушення національної гідності — переслідування, фізичні розправи, політичні репресії, ув'язнення та висилки до Росії. Це стосувалося не тільки людей чоловічої статі, а й жінок. За віковими

характеристиками це була переважно активна проукраїнська молодь. Не минула доля етапування і людей старшого покоління, частина з яких так і не повернулася в Україну. Інші, дочекавшись закінчення вироку, хоч і з труднощами, повернулися в рідні краї і з радістю сприйняли проголошення України самостійною, незалежною державою.

1. Метрична книга с. Волосянки (початок XIX — середина XX ст.). *Парохіальний архів села Волосянки*. Арк. 221 (Зберігається у місцевій церкві).
2. Читальня «Просвіти» у Волосянці. Звідомлення від 31 грудня 1934 р. *Центральний державний історичний архів у Львові*. Ф. 348. Оп. 1. Од. зб. 1645. Арк. 22.
3. Читальня «Просвіти» у Волосянці. Звідомлення від 26 січня 1936 р. *Центральний державний історичний архів у Львові*. Ф. 348. Оп. 1. Од. зб. 1645. Арк. 34.
4. Посвідка Церковної Ради про виплату грошей за ремонтні роботи А.П. Гриціву від 14 червня 1959 р. *Парохіальний архів села Волосянки*. Арк. 1.
5. Договір № 53 на виконання ремонтних робіт населенню, виданий А.П. Гриціву 27 лютого 1976 р. *Парохіальний архів села Волосянки*. Арк. 2.
6. Квитанція, видана Церковною радою А.П. Гриціву за виконання ремонтних робіт 19 квітня 1981 р. *Парохіальний архів села Волосянки*. Арк. 3.
7. Овсієнко В.В. Луцик Михайло Петрович. *Енциклопедія сучасної України*. Київ, 2017. Т. 18. С. 147.
8. Пащенко В.М. Маркович Василь Онисимович. *Енциклопедія сучасної України*. Київ, 2018. Т. 19. С. 245.
9. Пащенко В. Воїн УПА Бойківщини і Запоріжжя. *Дзвін*. 2016. № 7. С. 177.
10. Репресовані та політв'язні. Зап. 27 липня 2017 р. В. Сокіл від Тухляна Миколи, 1956 р. н., у с. Волосянці Сколівського р-ну Львівської обл. *Домашній архів В. Сокола*. Арк. 5—9.
11. Репресовані та політв'язні. Зап. 8 липня 2017 р. В. Сокіл від Юрків (Муштук) Єфросинії у с. Волосянці Сколівського р-ну Львівської обл. *Домашній архів В. Сокола*. Арк. 12—15.
12. Репресовані та політв'язні. Зап. 12 липня 2018 р. В. Сокіл зі слів дочки Яреми Гриціва — Марії (у заміжжі Білинець), 1963 р.н., у с. Волосянці Сколівського р-ну Львівської обл. *Домашній архів В. Сокола*. Арк. 18—23.

REFERENCES

- Metric book of Volosyanka (beginning of the XIX — middle of the XX century). In *Parokhial'ny arkhiv of v. Volosyanka* (Arc. 221) (Stored in the local church) [in Ukrainian]. Reading room «Enlightenment» in Volosyanka. Notice dated December 31, 1934. In *Tsentrāl'ny derzhavny istorych-*

- ny arkhiv u Lvovi*. F. 348. Op. 1. Od. zb. 1645. Ark. 22 [in Ukrainian].
- Reading room «Enlightenment» in Volosyanka. Notice dated January 26, 1936. In *Tsentral'ny derzhavny istorychny arkhiv u Lvovi*. F. 348. Op. 1. Od. zb. 1645. Ark. 22 [in Ukrainian].
- Certificate of the Church Council on the payment of money for repair work to АР Hrytsiv dated June 14, 1959. In *Parokhial'ny arkhiv v. Volosyanka* (Arc. 1) [in Ukrainian].
- Contract № 53 for repair works to the population, issued to АР Hrytsiv February 27, 1976. In *Parokhial'ny arkhiv v. Volosyanka* (Arc. 2) [in Ukrainian].
- Receipt issued by the Church Council to АР Hrytsiv for repair work April 19, 1981. In *Parokhial'ny arkhiv v. Volosyanka* (Arc. 3) [in Ukrainian].
- Ovsienko, V. (2017). Lutsyk Mykhailo Petrovich. *Encyclopedia of modern Ukraine* (Vol. 18, p. 147) [in Ukrainian].
- Pashchenko, V. (2018). Markovich Vasil Onisimovich. *Encyclopedia of modern Ukraine* (Vol. 19, p. 245). Kyiv [in Ukrainian].
- Pashchenko, V. (2016). Soldier of the Ukrainian Insurgent Army of Boykivshchyna and Zaporizhia. *Bell*, 7, 177 [in Ukrainian].
- Repressed and political prisoners*. Zap. July 27, 2017 V. Sokil from Mykola Tukhlyan, born in 1956, in the village of Volosyanka, Skole district, Lviv region. *The home archive of V. Sokil*. Arc. 5—9 [in Ukrainian].
- Repressed and political prisoners*. Zap. July 8, 2017 V. Sokil from Yurkiv (Mushtuk) Euphrosyne in the village of Volosyanka, Skole district, Lviv region, *The home archive of V. Sokil*. Arc. 12—15 [in Ukrainian].
- Repressed and political prisoners*. Zap. July 12, 2018 V. Sokil from the words of Yarema Hrytsiv's daughter Maria (Bilynets) in the village of Volosyanka, Skole district, Lviv region. *The home archive of V. Sokil*. Arc. 18—23 [in Ukrainian].